

ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน

LEARNING COMMUNITY AND COMMUNITY DEVELOPMENT

ชุตินา ถวัลย์ปรีดา¹, ภัทรกัญญ์ ระเบียบดี², รัฐพงษ์ แซ่อย่าง³, วริศรา นบนอบ⁴,

สุเมธา ทັນเปรมสิน⁵, อัญเชิญพร ธิติยศศักดิ์⁶, จันทร์ศรัณย์ ภูติอริยวัฒน์⁷

Chutima Tawanpreeda¹, Pataragan Rabeabdee², Rattaphong Saeyang³,

Warisara Nobnop⁴, Sumatha Thasanapremsin⁵, Anchernphorn thitiyotsak⁶,

Jantarat Phutiarayat⁷

Received: 27/04/2564

Revised: 02/11/2564

Accepted: 03/12/2564

บทคัดย่อ

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการนำชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งในการนำมาเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้วยการเรียนรู้และความรู้ของชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และนำความรู้ ทักษะ ความสามารถต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลักสำคัญ ส่งเสริมให้คนในชุมชนเรียนรู้ตลอดเวลา ด้วยการจัดบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตามศักยภาพของแต่ละคน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยยกตัวอย่างชุมชนแห่งการเรียนรู้ 3 ชุมชนที่อยู่ใน 3 ภูมิภาคต่างของประเทศไทยมาเป็นกรณีศึกษา

คำสำคัญ : ชุมชนแห่งการเรียนรู้ , การพัฒนาชุมชน

¹ นิสิตสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นิสิตสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ นิสิตสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁴ นิสิตสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁵ นิสิตสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁶ นิสิตสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹⁻⁶ Student of Education for Community Development, Faculty of Education, Srinakharinwirot University

⁷ อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษาและการอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁷ Lecturer of Department of Educational Administration and Higher Education Faculty of Education Srinakharinwirot University

*Email: oeng.swu@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to evince bringing the Learning Community to use with Community Development. Learning community is the one process to develop community to be strong through learning and community knowledge by people participation in the development of their communities. The learning process, thinking, analyzing, rational problem solving, skills and abilities are used for community development by adhering to the areas and demands of the communities as the main priority. Encouraging people in the community to learn all the time by setting the atmosphere and context contributing to the continuous learning of people in the community according to the potential of each will lead to strong and sustainable community development by examples, 3 Learning Communities in 3 different regions of Thailand as a case study.

Keywords: Learning Community, Community Development

บทนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โลกเกิดการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาภายใต้กระแสการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตของโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรม โดยพื้นฐานของสังคมไทยนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐานการผลิตทางการเกษตร แต่ขาดต้นทุนทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยในการผลิต ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางสังคมที่นำไปสู่ปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2562-2564) มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ร่วมกับสังคมโลก และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศ ในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ซึ่งอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประเด็นที่ 16 เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล อีกทั้งในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประเด็นที่ 11 เรื่องการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต “มีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างสภาพแวดล้อม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ให้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทยตลอดทุกช่วงชีวิต” จะเห็นได้ว่าภาครัฐได้มีการวางนโยบายในการพัฒนาชุมชนมากมาย แต่การที่รัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดแนวทางของการพัฒนาไว้แล้วไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เนื่องจากการที่จะพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่งได้นั้น ผู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาหรือตอบว่าชุมชนต้องการอะไรคือ คนในชุมชนเอง ดังนั้นแนวคิด “การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้” จึงเป็นแนวคิดที่สามารถแก้ปัญหาได้ตามความ

ต้องการของชุมชน โดยการให้คนในชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจากกระบวนการกำหนดปัญหา ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาและขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามผล เพื่อให้คนในชุมชนมีทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ การแก้ไขปัญหา และนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชน

1. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้แก่ชุมชนที่เป็นลักษณะของหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) โดยที่มองว่าประชาชนเป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของตนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนคือคนในชุมชน

1.1 ความหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้

สุชาติ น้าใจดี (2552, น. 9) ได้กล่าวถึงความหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้ว่า หมายถึง ชุมชนที่สนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน อาจเกิดในด้านการปรับปรุงการทำงาน การสร้างอาชีพใหม่เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ชุมชนการเรียนรู้ต้องมีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพ และโอกาสแต่ละคน ส่งผลให้คนในชุมชนมีการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ ช่วยยกระดับความรู้และทักษะของคนในชุมชน การสร้างความรู้ใหม่ ๆ ให้กับชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ครุชิต พุทธิโกษา (2554, น. 1) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่าการนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดยึดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์

เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล (2554, น. 38) กล่าวว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่มีการดำรงชีวิตเพื่อส่วนรวมอันเกิดจากการคิดและปฏิบัติร่วมกัน เป็นชุมชนที่ทำงานไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ การส่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนางานชีวิต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การปฏิบัติ การทบทวนและการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา

อัศวิน หนูจ้อย (2559, น. 54) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนที่ตระหนักถึง ความสำคัญของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการติดตาม และคิดวิเคราะห์ โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นชุมชนที่มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการฝึกฝนการเรียนรู้อย่าง

กระตือรือร้น มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สามารถยกระดับความรู้ และทักษะจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดการทำงานอย่างบูรณาการ

สรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่างๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาโดยให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนมีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

1.2 องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (กรองทิพย์ นาควิเชตร, 2560, น.72 ; สุซาดา น้ำใจดี, 2552 , น. 9-18 ; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2563) สามารถสรุปได้ดังนี้

1. คน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของชุมชนการเรียนรู้ เพราะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนของชุมชน โดยคนควรมีลักษณะดังนี้ 1.1) เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ มีโอกาสในการเรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และสามารถก่อให้เกิดสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกันปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายด้วยความพอใจร่วมกัน 1.2) เป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงาน และการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา 1.3) เป็นกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี การมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส และ 1.4) เป็นสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

2. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน หมายถึง สภาพบริบททางสังคมมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ ขยายศักยภาพได้ต่อเนื่อง สร้างผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ รวมถึงก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ประกอบไปด้วย 2.1) มีการสร้างระบบการจัดเก็บและนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี 2.2) มีระบบการเก็บความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และ 2.3) มีสภาพการณ์ที่สนับสนุนทั้งด้านกายภาพ โครงสร้างการติดต่อสื่อสาร เวลา สถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3. การถ่ายทอดความรู้ในการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ คือ กลไกและกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะสองทางของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาหรือสร้างความรู้ใหม่ได้ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน มีลักษณะดังนี้ 3.1) การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่สมาชิกในชุมชน คือ การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน สืบทอดความรู้ของชุมชนโดยผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ตลอดจนคนในชุมชนจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันและประยุกต์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของ

ทุกคน 3.2) การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน เป็นการนำเสนอประวัติความเป็นมา ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแก่คนในชุมชน อื่นๆ และ 3.3) การนำความรู้ จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชน เป็นการนำความรู้จากการที่ผู้นำ ประชาชนชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ตลอดจน คนในชุมชนได้ไปเรียนรู้จากภายนอกชุมชนและนำมาถ่ายทอดให้คนในชุมชน

จากองค์ประกอบข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน และ การนำความรู้จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชนนั้น ต้องมี การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการ ความรู้ การตลาด และอื่น ๆ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสาน เกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบทและนำแนวทางมาปฏิบัติที่ดีร่วมกัน นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกัน

1.3 กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้

กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนารวมกัน (สุชาติ น้าใจดี, 2552, บทคัดย่อ ; ครรชิต พุทธิโกษา, 2554, น. 1-4 ; สนอง โลหิตวิเศษ, 2559, น. 37) สรุปได้ดังนี้

1. รวมคน คือ การทำความเข้าใจทั้งในตนเองและร่วมกันกับคนในชุมชนในเรื่องราว เป้าหมาย ปัญหา หรือความต้องการเดียวกัน ตรวจสอบว่าขณะนี้เรามีความรู้เรื่องใดอยู่แล้วบ้าง เพื่อให้เกิดการระดมทุนจากสังคม ภายใน และทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น
2. ร่วมคิด ค้นหาความต้องการหรือปัญหา คือ การร่วมกันเสนอความต้องการหรือปัญหา จัดกลุ่มปัญหา ความจำเป็นของปัญหานั้น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และโอกาสอย่างรอบด้าน
3. เสาะหาและเรียบเรียงข้อมูล คือ เมื่อรู้ว่ามีปัญหาหรือความต้องการใด และมีความรู้ต้นทุนอะไรอยู่บ้าง จากนั้นจึงทำการเสาะหาความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการค้นหา และ จัดเรียงความรู้ทุกอย่างให้เป็นระเบียบ
4. ร่วมทำและออกแบบการแก้ปัญหา คือ การเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วม สร้างความเข้าใจ สร้างวิสัยทัศน์ และแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เพื่อร่วมกันวิธีการแก้ปัญหา
5. ร่วมปฏิบัติ คือ การร่วมมือนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติในพื้นที่จริง โดยมีการแบ่งการจัดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ
6. ร่วมกันสะท้อนผล คือ การอภิปรายผลการแก้ปัญหา แลกเปลี่ยน เสนอแนะแนวทางการพัฒนา และชื่นชม ให้กำลังใจคนที่ทำงานให้กับชุมชนเพื่อทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงาน

สรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอด และการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อ ชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ ตลอดเวลา โดยให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตาม

ศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนมีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

2. การพัฒนาชุมชน (Community Development)

การพัฒนาชุมชน คือ การยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อว่าคนจะต้องมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การปฏิบัติ บำรุงรักษา และสามารถพึ่งตนเองได้ต้องใช้วิถีประชาธิปไตย โดยความคิดริเริ่มต้องมาจากคนในชุมชน เป็นความต้องการของชุมชน เป็นกระบวนการของชุมชน เป็นการศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนสู่ชุมชน

2.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติ (UN. 1955, p. 6) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชน สามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526, น. 10) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่ดั่งงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดั่งงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการมุ่งใจเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ในชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่ สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ กล่าวโดยสรุปการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีการวางแผน (Planned Community Change)

กรมการพัฒนาชุมชน (2527, น. 1) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ใช้พัฒนาความรู้ของคนในชุมชนโดยการรวมกำลังระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือกันที่มีการวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้น เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.2 ปรัชญาการพัฒนาชุมชน

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลวัฒน์ (2558, น. 125) สรุปเกี่ยวกับปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์ คนแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพและความเสมอภาคในการดำรงชีวิต

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้นำไปใช้และเผยแพร่ปรัชญาทั้งสองนี้ควบคู่กันไป จึงทำให้การพัฒนาชุมชนได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวาง

พระมหาสมศักดิ์ ธีรวโส (2561, น. 16) สรุปไว้ว่า ปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนานั้นต้องตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่า เป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นได้ถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลสำเร็จ ถ้าหากมองข้ามในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทรรศนะที่ถูกต้องและมีขีดความสามารถสูงขึ้น

กรมพัฒนาชุมชน (2563, น. 25) ปรัชญาการพัฒนาชุมชน เป็นหลักความเป็นจริงแห่งชีวิตที่มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ ที่ไม่ควรได้รับการเหยียดหยาม ดูหมิ่น และเหยียดหยามจากมนุษย์ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็นมนุษย์ที่ควรได้รับการยอมรับ และทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง โดยทุกคนสามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับโอกาส

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปรัชญาพัฒนาชุมชนนั้น เป็นหลักที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนนั้นมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ มีความรับผิดชอบ มีเอกลักษณ์ และสำคัญที่สุดมนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ พึ่งพาตนเอง และพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาสการพัฒนานั้นจะปราศจากผลสำเร็จ หากมองข้ามในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลให้มีทรรศนะที่ถูกต้องและมีขีดความสามารถสูงขึ้น ดังนั้นปรัชญาการพัฒนาชุมชน จึงต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการดำรงชีวิต

2.3 หลักการพัฒนาชุมชน

ในการศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนนั้นพบว่าหลักการที่หลากหลาย (องค์การสหประชาชาติ, 1960 : 8-13 ; กรมการพัฒนาชุมชน 2527, น. 55 ; อัครวิณ หนูจ้อย, 2559, น. 25 ; กรมการพัฒนาชุมชน, 2563, น. 4) จึงสรุปได้ว่าหลักการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องยึดหลักที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาชุมชนต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน
2. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ และยึดหลักการมีส่วนร่วมกับประชาชน ในการช่วยกันคิดวางแผน แก้ไขปัญหา ด้วยตัวของประชาชนเอง โดยที่นักพัฒนานั้นเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ และส่งเสริม
3. ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง โดยยึดหลักการสำคัญว่า ต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองโดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน เพราะผลการพัฒนานั้นตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ประชาชนเป็นผู้รับผลของการพัฒนานั้น
4. ต้องเป็นโครงการอเนกประสงค์ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาค้นด้าน และวางแผนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพทุกระดับ ให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติ

5. ยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงานพัฒนาชุมชน จะต้องเริ่มด้วยการปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจและทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับสตรีและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

6. ต้องแสวงหาผู้นำท้องถิ่น สนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของแต่ละชุมชน

7. สนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชน อาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ร่วมกับการสนับสนุนของภาครัฐ

3. ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน (Learning Community and Community Development)

3.1 กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งการเรียนรู้สู่การพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ชุมชนที่ใช้กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้สู่การพัฒนาชุมชน และสามารถพัฒนาชุมชนได้จริง จะเห็นได้จากกรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช กรณีศึกษาชุมชนตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา และกรณีศึกษาชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนไม้เรียง เป็นตำบลขนาดเล็กแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ประมาณ 45 ตารางกิโลเมตร คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาที่เข้มแข็งด้วยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเอง สร้างกระบวนการเรียนรู้และความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ก็มีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการสนับสนุนช่วยให้กระบวนการเรียนรู้บังเกิดผล ชุมชนไม้เรียงมีเครือข่ายการเรียนรู้มากมาย ตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับประเทศ นอกจากนี้ชุมชนไม้เรียงยังเป็นแหล่งศึกษาดูงานชุมชนเข้มแข็งให้กับชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกด้วย

วารุณี ชินวินิจกุล (2549) ได้มีการศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียง สามารถสรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียง เกิดจากการรวมตัวของผู้นำชุมชนที่มีการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อที่จะศึกษาข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเห็นรวมของชุมชน

2) ชุมชนไม้เรียงใช้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน เป็นการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา รวมไปถึงการตัดสินใจกำหนดแผนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนมุ่งการแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ

3) ผู้นำชุมชนใช้กระบวนการการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การสร้างชุมชนแบบองค์รวมที่มีความหลากหลาย และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนในลักษณะเครือข่าย มีการใช้

กระบวนการพึ่งพาตนเองเป็นหลักในการร่วมกันพัฒนาชุมชน ใช้กระบวนการเรียนรู้ และระบบการจัดการ ซึ่งทุกระบบต้องประสานกันเป็นอย่างดีถึงจะเกิดผล มีการติดตามและประเมินผลเป็นระยะ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แล้วนำผลที่ได้ไปหาข้อสรุป เพื่อนำไปพัฒนาและดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังใช้กระบวนการสร้างปัญหาเป็นเครื่องมือการพัฒนาและให้โอกาสคนโดยมีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชน ด้วยการนำวิทยาการใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งด้านคน ความรู้ ทรัพยากร การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในอดีตของชุมชนให้กลับคืนมา โดยพัฒนาไปตามครรลองตามธรรมชาติ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเกิดความมั่นใจในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ใช้องค์กรชุมชนและเครือข่ายเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนในทุกด้านอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้แล้ว ชุมชนไม่เรี่ยยังมีศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรี่ย เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวชุมชนไม่เรี่ย ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ชุมชน ด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมชุมชน และด้านกองทุนชุมชน ทั้งนี้ มีสภาผู้นำชุมชนไม่เรี่ยที่มาจากตัวแทนของหมู่บ้าน ทั้งหญิงและชายและคนรุ่นหนุ่มสาว รุ่นผู้ใหญ่วัยกลางคนและรุ่นอาวุโส เพื่อการทำหน้าที่บริหารและร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาชุมชนขึ้น

สุจิตรา วิจิตร (2550) ได้มีการศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรี่ย และสรุปได้ว่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรี่ย มีปรัชญา คือ เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ เรียนในสิ่งที่ควรรู้ มาจากการที่ชุมชนควรจะต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับมือและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นจุดเด่นของชุมชนไม่เรี่ย คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรี่ยได้นำความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างเสริมอาชีพ จัดการความรู้ให้เกิดหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรทั่วไปในตำบลไม่เรี่ย เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน

1.2 กรณีศึกษาชุมชนตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชุมชนตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 17 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 60,971 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตร 48,189 ไร่ และเป็นที่อยู่อาศัย 1,782 ไร่ คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมและทำนา บริเวณริมฝั่งแม่น้ำในพื้นที่บางช่วงที่ตื้นเขินทำให้เกิดลำน้ำแยกออกจากลำน้ำเดิม โดยลำน้ำที่แยกออกมาจะเรียกว่า ตะกุด เมื่อถึงเวลาน้ำหลาก ถ้าเกิดตะกอนดินเหนียวสะสมกับแร่ธาตุ กลายเป็นดินเหนียวที่มีคุณลักษณะพิเศษเมื่อนำไปเผาแล้วผิวเครื่องปั้นลักษณะมันวาว เนื้อแกร่งและอุ้มน้ำได้ดี จากสภาพแวดล้อมที่กล่าวมา จึงถือเป็นทรัพย์สินสำคัญของชุมชนบ้านด่านเกวียนทำให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผามาใช้ประกอบอาชีพได้ ดังนั้นชุมชนตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาอย่างยาวนาน คนในชุมชนสามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ราคาเดียวกันชุมชนก็สามารถรักษาและต่อยอดความรู้ การทำเครื่องปั้นดินเผาไว้ได้ด้วยการใช้ความรู้ดังกล่าวในการประกอบอาชีพ (สุดาชา ใจน้ำดี,

2552, น. 211-225) ศึกษาการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ของชุมชนด่านเกวียน สามารถสรุปพัฒนาการของชุมชนตามการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 ระยะ คือ

พัฒนาการระยะที่ 1 (ก่อน พ.ศ.2470)

แต่เดิมคนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ต่อมาได้มี ชาวข่า ซึ่งเป็นคนนอกชุมชนได้เข้ามาในชุมชน เพื่อสร้างโบสถ์และได้นำความรู้เรื่องการทำเครื่องปั้นดินเผา มาทำภาชนะใช้สอยในชีวิตประจำวันเมื่อคนในชุมชนเห็นชาวข่าทำเครื่องปั้นดินเผาเองได้โดยไม่ต้องหาซื้อแลกเปลี่ยน จึงเกิดความสนใจและเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาจากชาวข่าเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และมีการถ่ายทอดความรู้ภายในครัวเรือนโดยผ่านการทำงานภายในสถานที่ที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดจากปฏิบัติการงานจริงจากรุ่นสู่รุ่นทำให้มีการทำเครื่องปั้นดินเผาต่อเนื่องมาอย่างไม่ขาดตอน

พัฒนาการระยะที่ 2 (พ.ศ.2470-2530)

ในช่วงนี้เป็นการพัฒนาจากชุมชนเดิมสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน การเปลี่ยนแปลงเริ่มขึ้นเมื่อมีพ่อค้าคนจีนเข้ามาตั้งร้านค้าในชุมชน มีการรับซื้อและแลกเปลี่ยนขึ้นบ้านดินเผาของชาวบ้านกับสินค้าอื่น ๆ ทำให้แต่เดิมที่ผลิตเพื่อยังชีพ กลายเป็นการผลิตเพื่อเข้าสู่ระบบตลาดเพื่อการซื้อขายและแลกเปลี่ยน โดยอาศัยความรู้ที่สืบทอดกันมาในครอบครัว ต่อมาเมื่ออาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมาได้เข้ามาในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการออกแบบและการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยที่ชาวบ้านมีความรู้เรื่องการปั้นการเผา ส่วนอาจารย์และนักศึกษามีความรู้ด้านการออกแบบทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สวยงามและมีมูลค่าสูงกว่าเครื่องปั้นดินเผาแบบเดิม ซึ่งสังเกตได้ว่ามีจุดเปลี่ยนคือมีการดึงความรู้จากภายนอกเข้ามาใช้เดี่ยวเกิดการผสมผสานทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่โดยมีการถ่ายทอดกันภายในชุมชนโดยไม่มีภาระหวงแหน

ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนทำให้การคมนาคมสะดวกสบายและมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมสินค้าทำให้เกิดความต้องการเครื่องปั้นดินเผามากขึ้น หลายครอบครัวจึงเปลี่ยนการทำเครื่องปั้นดินเผาจากอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลัก และมีการคิดค้นเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการปั้นการเผาเพื่อลดความเสียหายและให้ได้รูปแบบที่สวยงาม โดยมีทั้งสินค้าจะเป็นของระลึกตกแต่งบ้านมากกว่าจะเป็นภาชนะใช้สอยในครัวเรือนแบบเดิม

พัฒนาการระยะที่ 3 (พ.ศ.2530-ปัจจุบัน)

เป็นช่วงที่เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนได้เข้าสู่ระบบผลิตแบบอุตสาหกรรมตามกระแสทุนนิยมอย่างเห็นได้ชัด เช่น การผลิต การขายในตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ การผลิตที่ตอบสนองความต้องการตามสมัยนิยม และ การผลิตตามใบสั่ง เป็นต้น ทำให้คนในชุมชนมีการเรียนรู้และปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงเพื่อการผลิตสินค้ารูปแบบใหม่ใหม่ที่สอดคล้องต่อความต้องการ มีการแสวงหาความรู้จากภายนอกโดยการส่งบุตรหลานไปเรียนทั้งในและต่างประเทศเพื่อนำความรู้เกี่ยวกับการออกแบบ การปั้น การบริหารธุรกิจ เพื่อนำมาใช้ในธุรกิจเครื่องปั้นดินเผาของครอบครัวขณะเดียวกัน โรงเรียนก็มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนด้วยการ

เชิญครูภูมิปัญญาของชุมชนมาถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผาให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียน ซึ่งเป็นคนรุ่นหลังตระหนักถึงความสำคัญของเครื่องปั้นดินเผาและมีความภาคภูมิใจกับเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการผลิตแบบอุตสาหกรรมทำให้ทรัพยากรดินและไม้ จากที่หาได้ทั่วไปนั้นลดลงมาก จึงเกิดอาชีพขายดินและไม้พื้นสำหรับเครื่องปั้นดินเผา รวมไปถึงการเกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเครื่องปั้นดินเผา เช่น คนตกแต่งงานปั้น คนนำเครื่องปั้นเข้าเตา ช่างเผาเครื่องปั้นช่างทำสีเจ้าของโรงงาน หรือเจ้าของร้าน เป็นต้น ทำให้ในปัจจุบันธุรกิจเครื่องปั้นดินเผาด้านเกียยจึงเป็นแหล่งรายได้หลักของคนในชุมชนและเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ

เมื่อสังเกตจากประสบการณ์ของการพัฒนาของชุมชนด้านเกียยจะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เริ่มที่ตัวบุคคลหรือประชาชนแต่ต้องเริ่มจากการหาจุดสนใจร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจุดสนใจนั้นจะต้องมีผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมต่อชุมชนและสมาชิกในชุมชน ซึ่งผลกระทบเหล่านี้จะทำให้คนหันมาให้ความสนใจกับสิ่งนั้น ๆ เช่น ในกรณีของชุมชนด้านเกียย คือความรู้ ในเรื่องเครื่องปั้นดินเผาที่เป็น มรดกหรือวัฒนธรรมที่ทำให้ประชาชนในชุมชนด้านเกียยสามารถใช้ทำมาหากินได้ ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพ มีอยู่มีกิน รวมทั้งสามารถนำมาไว้ใช้สอยตามความพอใจ ดังนั้นคนทุกคนในชุมชนจึงหันมาสนใจที่จะเรียนรู้และสร้างความเชี่ยวชาญให้กับตนเอง เพราะฉะนั้นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์หาความรู้หรือจุดแข็งเป็นอื่นที่คนในชุมชนมีความสนใจร่วมกันและได้ประโยชน์จากความรู้หรือจุดแข็ง

1.3 กรณีศึกษาชุมชนบ้านสามขา จ.ลำปาง

นายบุญเรือน เต๋าคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านสามขา เป็นกลุ่มนักคิดที่ไม่ได้มีตำแหน่งทางการ แต่เป็นนักก่อการที่ช่วยกันพลิกบ้านสามขา จากหมู่บ้านที่เผชิญเรื่องหนี้สินและการขาดแคลนน้ำมาสู่การทำแผนแม่บทของชุมชน ที่บูรณาการงานต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาบ้านสามขามาสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ นักคิดเหล่านี้ ได้แก่ คุณพ่อหนาน ทองสุข วงศ์ษา กัน อติตเจ้าอาวาสวัดสามขา ผู้เชี่ยวชาญภาษาล้านนา หนานชาญ อุทธิยะ นักวิจัยชาวบ้าน ผู้นำในการแก้ปัญหาหนี้สินชาวบ้านโดยใช้กระบวนการวิจัย และต่อมาได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งสถาบัน แสนพัฒนา โดย ร.ต.ชัย วงศ์ตระกูล และครูศรีนวล วงศ์ตระกูลผู้เป็นอดีตครูโรงเรียนบ้านสามขา ที่มีบทบาททุกกระบวนการพัฒนาบ้านสามขา โดยเฉพาะครูศรีนวลที่วางรากฐาน “หลักสูตรห้วยสามขา” เพื่อสร้างเยาวชนบ้านสามขา

ชุมชนบ้านสามขา จ.ลำปาง มีการนำกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1) การรวมกลุ่มของชุมชนในการประชุม เพื่อการแก้ปัญหา นำโดยผู้นำชุมชน นายบุญเรือน เต๋าคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านสามขา เป็นกลุ่มนักคิดของบ้านสามขาที่ไม่ได้มีตำแหน่งทางการ แต่เป็นนักก่อการที่ช่วยพลิกบ้านสามขา ให้เกิดการแก้ปัญหาและพัฒนา

2) ประชุมร่วมกันของชุมชน จัดกลุ่มปัญหา จัดลำดับความจำเป็นของปัญหา โดยปัญหาหลักของชุมชนบ้านสามขา คือปัญหาหนี้สินและปัญหาการขาดแคลนน้ำ

3) ผู้นำและคนในชุมชนร่วมกันคิดวิธีการแก้ไขปัญหา เริ่มจากการแก้ไขปัญหาหนี้สิน โดยมีโจทย์ว่า “เราจะลดหนี้สินกันอย่างไร” ทั้งนี้มีหน่วยงานได้เข้ามาช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาค้นหาคำตอบนั้น

ด้วยตนเอง หลังลองผิดลองถูกมาระยะหนึ่ง ชุมชนบ้านสามขาจึงได้รูปแบบการแก้ไขปัญหาคือ 3.1) การแก้ปัญหาหนี้สินระดับครัวเรือน คือ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อรู้จักตนเองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทัน และ 3.2) การแก้ปัญหาหนี้สินระดับชุมชน คือ การหาแนวทางการปรับโครงสร้างหนี้โดยการไถ่ถอนหนี้สิน

4) เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต การใช้จ่ายทำให้คนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ตัวเองผ่านบัญชีรายรับ-รายจ่าย ส่งผลที่เป็นรูปธรรมทั้งในระดับบุคคลและครัวเรือน ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น และเมื่อคนในชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายแล้ว ก็นำไปสู่การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ซึ่งได้มีการปรับแก้ระเบียบการใหม่ จนสามารถช่วยไถ่ถอนหนี้ให้กับสมาชิกบางส่วนที่เป็นลูกหนี้ของแหล่งทุนภายนอกได้

5) เมื่อได้จัดการกับปัญหาหนี้สินแล้ว มีการสรุปผลและร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไป โดยชุมชนได้มีการแก้ไขปัญหาคาราคาซังน้ำ เริ่มจากการศึกษาป่าและแหล่งน้ำ และร่วมกันฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนได้ร่วมกันสร้างฝายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้ชุมชนเกิดความอุดมสมบูรณ์อีกครั้งของทรัพยากรน้ำและป่าไม้ ซึ่งเมื่อมีน้ำก็นำไปสู่การทำเกษตร และนำผลผลิตทางการเกษตรไปบริโภคเองในครัวเรือน นำสู่การจำหน่าย เสริมสร้างรายได้แก่ครัวเรือนและชุมชน เป็นพื้นฐานที่ทำให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเอง

จากการใช้กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น ชุมชนบ้านสามขา ช่วยกันแก้ไขปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเองในการพัฒนาชุมชน โดยมีหน่วยงานและภาครัฐให้การสนับสนุน ชุมชนจะเริ่มจากการให้รู้จักตนเอง ศึกษาประวัติรากเหง้าของชุมชน ช่วยกันหาจุดเด่นที่ควรพัฒนาและอนุรักษ์ต่อ และหาจุดด้อยในการพัฒนาให้ดีขึ้น โดยเน้นการสร้างความตระหนักรู้และปลูกฝังให้กับเยาวชน เพื่อช่วยในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน

การนำชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน ช่วยให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดความรู้ และการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในชุมชน มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการก่อให้เกิดกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะเริ่มจากการให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้ความเป็นรากเหง้าของตนเอง ศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนตนเอง แล้วหาจุดเด่นและจุดด้อยที่ควรนำมาพัฒนา ต่อยอด หรือการอนุรักษ์เพื่อการสืบสานต่อ มุ่งการสร้างความตระหนักและปลูกฝังให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของชุมชน ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดความมั่นใจในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ใช้องค์ความรู้และเครือข่ายเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนจะช่วยสร้างความเข้มแข็งอันเป็น

พลังของชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนได้ นำไปสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ จะเห็นได้จากกรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือกรณีศึกษาชุมชนตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา และ กรณีศึกษาชุมชนบ้านสามขา จ.ลำปาง มีการนำกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1) ชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีจุดเด่นคือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เพื่อใช้เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวชุมชนไม้เรียงในด้านต่าง ๆ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนด้วยรูปแบบของศูนย์เรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน มีการพัฒนาที่เข้มแข็งด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเอง สร้างความกระตือรือร้นและความตระหนักที่จะเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน โดยจัดบริบทหรือบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของสมาชิก ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนด้วยการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการวางแผนอย่างมีเหตุผล มีการใช้กระบวนการพึ่งพาตนเองเป็นหลักในการพัฒนา มีผู้นำที่สามารถนำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายได้ด้วยกระบวนการสร้างปัญญาเป็นเครื่องมือการพัฒนา ซึ่งต้องมีความสอดคล้องบริบทและสภาพของชุมชน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งในและนอกชุมชนในลักษณะเครือข่าย นำพาชุมชนไปสู่การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้

2) ชุมชนตำบลด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา การพัฒนาชุมชนโดยใช้กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เริ่มที่ตัวบุคคลหรือประชาชนแต่ต้องเริ่มจากการหาจุดสนใจร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจุดสนใจนั้นจะต้องมีผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมต่อชุมชนและสมาชิกในชุมชน ซึ่งผลกระทบเหล่านี้จะทำให้คนหันมาอยากรู้หรือมาให้ความสนใจกับสิ่งนั้น ๆ เช่น ในกรณีของชุมชนด่านเกวียน คือความรู้ ในเรื่องเครื่องปั้นดินเผาที่ทำให้ประชาชนในชุมชนด่านเกวียนสามารถใช้ทำมาหากินได้ ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพ มีอยู่มีกิน รวมทั้งสามารถนำมาไว้ใช้สอยตามความพอใจ ดังนั้นคนทุกคนในชุมชนจึงหันมาสนใจที่จะเรียนรู้ เพราะฉะนั้นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์หาความรู้หรือจุดแข็งเป็นอื่นที่คนในชุมชนมีความสนใจร่วมกันและได้ประโยชน์จากความรู้หรือชุดแข็งนั้น

3) ชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง มีการใช้กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชนได้สำเร็จเพราะ ผู้นำชุมชน หรือกลุ่มแกนนำในการพัฒนาชุมชนมีความเป็นผู้นำที่ดี และการให้ความร่วมมือของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ จนกลายเป็นชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบัน โดยเฉพาะชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาในชุมชน โดยการนำกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาใช้ในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ปัญหาขาดแคลนน้ำในชุมชนให้ดีขึ้น และสร้างความตระหนักรู้และปลูกฝังให้เยาวชนช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาในชุมชนบ้านสามขา

บทสรุป

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นสิ่งที่กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการทำให้เกิดกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมื่อนำองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยจัดให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน โดยกระบวนการเหล่านี้เองคือ การพัฒนาชุมชน เพราะเป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาความรู้ของคนในชุมชน โดยการรวมกำลังระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงาน ต่าง ๆ ร่วมมือกัน มีการวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้น เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเมื่อคนในชุมชนนำกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปใช้นั้น ทำให้มีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะเห็นได้จากกรณีศึกษาที่กล่าวไปข้างต้น การที่จะพัฒนาชุมชนเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานแบบเดิม ๆ ได้นั้น ทำได้โดยนำแนวคิดการบูรณาการชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชนมาใช้ โดยมองในภาพของความสัมพันธ์ของงานอย่างเป็นระบบ และทำให้งานด้านการพัฒนามีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมได้ในการบริหารราชการของภาครัฐเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

กองแผนงานกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2563). *แผนปฏิบัติการราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2563*

- 2565) ของกรมการพัฒนาชุมชน. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก

<https://plan.cdd.go.th/cddplan3years>

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2563). *คู่มืออาสาพัฒนา(อสพ.) รุ่นที่ 71*. สืบค้นเมื่อ 27 มีนาคม

2564, เข้าถึงได้จาก [https://chumchon.cdd.go.th/wp-](https://chumchon.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/106/2019/11/191028115255_เล่ม-1-คู่มือสำหรับ-อสพ.pdf)

[content/uploads/sites/106/2019/11/191028115255_เล่ม-1-คู่มือสำหรับ-อสพ.pdf](https://chumchon.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/106/2019/11/191028115255_เล่ม-1-คู่มือสำหรับ-อสพ.pdf)

ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์*. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564,

เข้าถึงได้จาก [http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-](http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-%5Bkruinter.com%5D.pdf)

[%5Bkruinter.com%5D.pdf](http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-%5Bkruinter.com%5D.pdf)

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์. (2558). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก

<http://www.academy.rbru.ac.th/uploadfiles/books/58-2018-08-01-08-41-20.pdf>

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

พระมหาสมศักดิ์ อัครวิโส. (2561). *กระบวนการพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทสู่ความยั่งยืน ในอำเภอเชียงคำ*

จังหวัดพะเยา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระนครศรีอยุธยา.

พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2563). *ชุมชนท้องถิ่นรัฐ: ความสัมพันธ์ที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น*. *วารสารสังคมศาสตร์*

และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5 (8), 16-35.

พรนับพัน วงศ์ตระกูล. (2559). *บ้านสามขา จ.ลำปาง ชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน [VDO file]*. สืบค้นเมื่อ 27

มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=sw2Dxu2wrDY>

เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล. (2554). *การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ*

พอเพียง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ.

วนิดา เสรีจกิจ. (2563). *การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทของการพัฒนาประเทศ*. *วารสารเศรษฐศาสตร์*

การเมืองบูรพา, 8 (1), 73-98.

วารุณี ชินวินิจกุล. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนไม้*

เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.

สถาบันพัฒนาประชาสังคม. (2559). *ชุมชนไม้เรียง*. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก

<https://www.csdi.or.th/>

สนอง โลหิตวิเศษ. (2559). *ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์ (Encyclopedia of Education)*.

(หน้า 31-40).

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุจิตรา วิจิตร. (2550). *องค์กรชุมชนที่มีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและ*

พัฒนาชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุชาติ น้าใจดี. (2552). *กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2553). *คู่มือการสร้างต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้*. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม

2564, เข้าถึงได้จาก http://www.rpu.ac.th/Library_web/doc/e-book_T/T015.pdf

สำนักงานเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน. (2559). *คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชนพร้อมวิดีโอ*

ซีดี. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก KM_Book_final-16-05-2559.pdf

อัศวิน หนูจ้อย และคณะ. (2559). *ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้*. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, 6(2), 49-64.

United Nations. (1987). *The Future we want*. Retrieved from <http://www.un-docu>

<ments.net/our-common-future.pdf>